

Jaroslav Vrchlický - Okna v bouři

Sbírka vychází v roce 1894 a je považována za vrchol jeho lyrické tvorby. Proč je tedy plná zklamání, pesimismu, touhy po lásce i uznání, skepse (pochybností, nedůvěry) a rezignace? Chytré knížky to nazývají reakcí na životní krizi. Co si pod tím představit?

V 80. letech prožívá šťastná léta svého manželství, od mládí touží po vroucí lásce, nyní ji prožívá, má tři děti a krásnou manželku. Je existenčně zajištěn, uznáván veřejností, obklopen řadou epigonů, stával se reprezentativním představitelem měšťanské kultury, chloubou národní společnosti, je zahrnován oficiálními poctami doma i v cizině. Je neskutečně plodným autorem – celkem vydá kolem 270 knih a dalších asi 80 jich přeloží – z 18 cizích jazyků (někde se uvádí z 18 národních literatur; nikdo z českých překladatelů před ani po Vrchlickém nerozšířil českému čtenáři rozhled po světové literatuře tak zásadně). Roku 1893 je jmenován profesorem všeobecné literatury na Univerzitě Karlově. Soukromě, společensky i umělecky má vše. Co se stalo, že se mu během několika málo let jeho ideály zbouraly a on sám se zhroutil?

Předně zjistí, že jeho žena v manželství šťastná není, že už ho několik let podvádí s hercem Národního divadla Jakubem Seifertem, sice slavným a hezkým, ale ženatým, a že jeho dvě mladší děti, které vroucně miluje (a oni milují jeho), nejsou jeho. Nerozvedou se, ale žijí spolu jen formálně. Přichází o harmonické rodinné zázemí.

Prožívá i krizi uměleckou, ale tu si nepřizná.

Současně se proti němu obrací mladší generace s vlnou ostré kritiky a dosti nevybíravými útoky mu (mnohdy právem) vyčítají, že jeho reflexivní poezie je plná nepřesvědčivého patosu a přílišné rétoriky, jeho snaha zvládnout všechny básnické formy jde na úkor myšlenky a formální novoty způsobují knižnost poezie, zkrátka že forma zničila obsah. Že celá jeho koncepce tvorby je špatná. Na jejich stranu se přidá i vrstevník Vrchlického T. G. Masaryk. Nepomůžou mu ani neuvážené urážky proti mladým básníkům (Sova, Březina) a jeho malá autokritičnost a velká nedůtklivost vůči jakékoliv kritice, i konstruktivní. Ztrácí většinu přátel.

To vše se ve sbírce promítne. Tvorba se očišťuje od chvatu a improvizace a stárnoucí básník nalézá vyrovnanost, i když někdy je to spíše usmířená rezignace.

Apostrofa

Ó lásko, často na tvé dvěře
jsem klepal, poutník zbloudilý,
kterému v bázni, v nedůvěře
se slzy v oči loudily.

A dlouho ty jsi byla hluchá
v svém démantovém paláci;
já ztratil všecku sílu ducha,
a ruka od ran krvácí.

Již chtěl jsem smutně zahanbený
jít nazpět, vzdán již osudu,
jak Samson zloupen rukou ženy
kštice krásných přeludů.

Již chtěl jsem v tupé resignaci
tvé zdání za tvou pravdu mít
a v jednotvárné všední práci
se jak slepý krt pohrobit.

Zda otevřelas nyní? – Skoro
se chvěju před tvou velebou.
Jsi nesmírná tak, lidstva zoro,
a já jsem červem před tebou.

I cítím, že by lépe bylo
stát u dveří a klepat dál,
zřít z dálky zářící tvé dílo –
neb chvím se - o svůj ideál.

V bezesné noci

To známá je rada přec:
Na jednu mysliti věc,
když nelze v noci spáti;
na jeden patřiti bod,
na strop nebo pelesti hrot
a do sta počítati.

Jak dítě dělám to zas,
však líně vleče se čas
a nechce v cval se dáti;

v bod jeden upřen je zrak –
v můj život ztracený tak,
mír už se nenavrátil.

Zas do sta počítám též,
stá zrada, stý klam, stá lež,
nic platno, nelze spáti...
A zítra, den fádni zas,
táž zrada, táž faleš v týž čas,
ó, ty se jistě vrátíš!

V dnech šerých

V dnech šerých, když se vše ti v mlhu halí,
i slunce, láska, měsíc, vlídná přízeň,
kdy přístav cílů tvých se zdá víc v dáli
a větší cítíš vlastní mdloby trýzeň,

v dnech šerých neobviňuj nikdy jiných,
spíš v srdce vlastní zapuť kotvu soudu;
i jiní jak ty nejdou v cestách stinných,
i jiní jak ty vždy jdou proti proudu.

Táž hořkost jim též na jazyku sedí,
z té jedné pijí odříkání studny,
je tytéž otázky rvou, odpovědi
k nimž naděje ti nedá paprsk bludný.

Necht' po tobě kdys hodili svůj kámen,
jste, nevědouce, bratry v utrpení;
vás oba skoliti můž jeden pramen,
svit jeden vyzlatit můž vaše snění.

Dnes možná týž je urážky hrot bodá,
dnes řekli by to - nelze to však říci;
i Jidáš trpí, věř, když mistra prodá,
zlí lidé největší jsou nešťastníci.

Když přetéká číš radosti a plesu,
je snadno dělati si nepřítelé,
tu hrdě myslíš: i to klidně snesu,
však pozděj pálí každá slina v čele.

A pozděj bodá každý trn tvou nohu:
Tož v šerých dnech, kdy vše se v mlhu
halí,
na jiných myslí trud, svůj poruč Bohu,
a poznáš brzy, jak tvůj trud je malý.

Za trochu lásky

Za trochu lásky šel bych světa kraj
šel s hlavou odkrytou a šel bych bosý

šel v lednu, ale v duši věčný máj
šel vichřicí, však slyšel zpívat kosy
šel pouští a měl v srdci perly rosy
za trochu lásky šel bych světa kraj.
Jak ten, kdo zpívá u dveří a prosí.

Píseň - epilog

Větrům v plen hod' písně svoje,
srdce lásce hodit spěš,
oboje zas v konec boje
s bezpečností nalezněš.

Srdce, písně svadlé celé,
samá rána, krve nach,
pivoňky o Božím těle,
kudy slavný průvod táh.

VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Okna v bouři*. V Tribunu EU vyd. 1. Brno: Tribun EU, 2009. ISBN 978-80-7399-794-6.

DRIJVEROVÁ, Martina. *Lásky českých spisovatelů: zajímavosti ze života významných českých osobností*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-802-5134-771.

CHALOUPKA, Otakar. *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti: významní autoři a jejich tvorba, díla neznámých tvůrců staré literatury, nejčastější literární termíny, hlavní literární skupiny a směry, historická období*. Vyd. 1. Brno: Centa, 2005. ISBN 80-867-8503-3.

Panorama české literatury: literární dějiny od počátků do současnosti. 1. vyd. Olomouc: Nakl. Rubico, 1994. ISBN 80-858-3904-0.

HRABÁK, Josef, Dušan JEŘÁBEK a Zdeňka TICHÁ. *Průvodce po dějinách české literatury*. 3. vyd. Praha: Panorama, 1984.

KOVÁŘÍK, Vladimír. *Literární toulky po Čechách*. 2. opravené a doplněné vyd. Praha: Albatros, 1984.

ŠTASTNÝ, Radko. *Čeští spisovatelé deseti století*. 1. vyd. Praha: SPN, 1974.

- 1) Kdo byl jeho ženou?
- 2) Po čem touží v básních *Apostrofa* i *Za trochu lásky*? Porovnej obě básně.
- 3) Kdo byl Samson a co mu Delila provedla?
- 4) Pomůže básníkovi počítání, když nemůže spát? Proč? (báseň *V bezesné noci*)
- 5) Jakou radu básník dává v *Dnech šerých*?
- 6) Kdo je největší nešťastník?
- 7) Vysvětli předposlední sloku básně *V dnech šerých*.
- 8) Proč tak touží po lásce?
- 9) Která láska ho nikdy neopustila?
- 10) Co se může stát člověku, který nabídne své srdce i své básně (své dílo)?
- 11) Obsahují básně mnoho myšlenek, nebo se celá báseň soustředí na jeden motiv?
- 12) Jaký zvolil jazyk a verš?
- 13) Vysvětli pojem reflexní poezie. Které další druhy poezie (lyriky) psal?
- 14) Kterou obec v okolí Jesenice Vrchlický navštěvoval a proč?

Řešení:

- 1) Ludmila Podlipská, dcera spisovatelky Sofie Podlipské a neteř spisovatelky Karolíny Světlé. Za jeho pobytu v Itálii (1875 – 76; vychovatel dětí v šlechtické rodině), ve věku 22 let si se Sofií začne dopisovat a zamilují se do sebe. Sofie je však o 20 let starší, devět let vdovou. Jemu to nevádí, ale ona je realističtější, směřuje ho jinam - ožení ho se svou dcerou Ludmilou (1879, Ludmile je v té době osmnáct let). Dcera je velmi krásná, i když ne tak chytrá jako matka. Vrchlický tráví čas se svou ženou i její matkou. Není se tedy čemu divit, že není v manželství spokojená, i když on je asi miloval obě.
- 2) Touží po lásce. V Apostrofě po ní touží tak, že má ruku od klepání na dveře lásky již celou krvavou a v druhé básni by šel bos až na kraj světa. V tom jsou stejné. V první básni navíc přiznává, že je asi jednodušší (méně bolestné) pouze po lásce a o ní snít.
- 3) Samson je silák z Bible, který měl svou sílu ukrytou v nikdy nestříhaných vlasech. Tajemství prozradil své milé a ta ho vydala jeho nepřátelům, kteří ho oslepili a chystali se ho zabít.
- 4) Nepomůže – jeho život je v troskách a žádné počítání mu ho nevrátí.
- 5) Nejsi jediný, kdo trpí, všímej si i bolesti jiných a zjistíš, že jejich utrpení je často větší než tvoje.
- 6) Zlý člověk.
- 7) Netrápí nás, když si v dobách pohody někoho zneprátelíme, ale s příchodem horších časů se to obrátí mnohonásobně proti nám.
- 8) Protože měl nenaplněný milostný život, období lásky bylo krátké.
- 9) Zbyla mu láska jeho dětí, milovaly ho a staraly se o něj i v době jeho nemoci a ochrnutí (poslední čtyři roky života – po druhém infarktu).
- 10) Můžou se mu vrátit pošlapané a zraněné.
- 11) Jedna báseň = jeden pocit, jedna myšlenka.
- 12) Jazyk je jednodušší než v předchozím období, verš je pravidelný.
- 13) Reflexní = úvahová, na něco reagující; psal milostnou, intimní, přírodní lyriku a lyriku epickou (dějovou).
- 14) Čistou – v letech 1872 – 1874 je zde jeho otec správcem parního mlýna, r. 1874 zde i umírá a je pochován na zdejším hřbitově. Vrchlický se sem vrací i po otcově smrti.